

Arş. Gör. Kadriye İzgi Şahbaz / Doç. Dr. Naci Tolga Saruç

VERGİ AHLAKINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER: SAKARYA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ¹

Arş. Gör. Kadriye İZGİ ŞAHBAZ

Sakarya Üniversitesi, İ.İ.B.F, Maliye Bölümü
kadriyeizgi@sakarya.edu.tr

Doç. Dr. Naci Tolga SARUÇ

Sakarya Üniversitesi, İ.İ.B.F, Maliye Bölümü
ntsaruc@sakarya.edu.tr

ÖZET

Bireylerin vergi ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmeleri konusunda içsel bir motivasyon olarak tanımlanan vergi ahlakı, demografik, ekonomik veya sosyo-kültürel bir çok faktörden etkilenmektedir. Bu çalışmanın amacı, bireylerin ve toplumun vergi ahlakını etkileyen bu faktörleri tespit etmek ve bu tespitler doğrultusunda öneriler sunmaktır. Bu bağlamda, Sakarya Üniversitesi'nde 1351 üniversite öğrencisine anket uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, ankete katılan üniversite öğrencilerinin üniversite süresince aldıkları eğitimin vergi ahlaklarını artırıcı yönde olmadığı, vergi yükü, adalet algılaması, algılanan ceza oranı ve denetim olasılığı, diğer mükellef algılamaları, devlete bağlılık düzeyi, vatandaşlık bilinci duygusu ve dini inançlar ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Anket, Vergi Ahlakı, Vergi Uyumu.*

THE FACTORS AFFECTS TAX MORALE: THE SAMPLE OF SAKARYA UNIVERSITY

ABSTRACT

Tax morale, which is defined as an intrinsic motivation to pay taxes voluntarily, is influenced by many factors such as demographic, economic or socio-cultural. The purpose of this study is to determine and analyse the factors which affect the tax moral of individuals and society. The study, 1351 respondents were selected from Sakarya University. According to results of the study, university education has not a statistically significant effect on tax morale of university students who participated in the survey. Moreover, perceived tax burden, sense of justice, perceived penalty rate and audit probability, perceptions of other taxpayer's honesty, the level of trust in government, a sense of civic virtue and religion belief have all statistically significant effects on tax morale.

Key Words: *Tax Compliance, Tax Morale, Survey.*

¹ Bu çalışma, Kadriye İZGİ ŞAHBAZ'ın Sakarya Üniversitesi Sos. Bil. Enst. Maliye Bölümü'nde 2011 yılında sunmuş olduğu "Vergi Ahlakını Etkileyen Faktörler: Sakarya Üniversitesi Örneği" adlı Yüksek Lisans Tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

1. GİRİŞ

Yakın tarihe kadar vergilerden en etkin şekilde gelir elde edebilmek için bireyleri vergi ödemeye teşvik edecek ya da vergi kaçırmaktan alıkoyacak yaptırımların caydırma teorisi altında; vergi oranları, denetlenme olasılığı, yakalanma ve cezalandırılma riski gibi ekonomik faktörler ile sağlanacağı savunulmaktaydı. Son zamanlarda ise, bireyleri vergi ödemeye teşvik edecek bu yasal ve ekonomik dışsal yaptırımların haricinde içsel yaptırımların da söz konusu olduğu yapılan ampirik çalışmalarda dikkat çekmiştir. Yapılan araştırmalarda, vergi denetimleri ve cezaların bireyleri vergilerini ödemeye zorlayacak yeterlilikte olmadığı durumlarda dahi birçok insanın düzenli olarak vergisini ödediği görülmüştür. Bu nedenle, kişilerin niçin vergi ödedikleri sorusu yapılan araştırmalarda önemle üzerinde durulan bir soru haline gelmiştir. Çünkü mükelleflerin tutum ve davranışlarını açıklamakta sadece yasal ve ekonomik faktörlerin yeterli olmadığı artık bilinmektedir.

Bu nedenle, mükelleflerin devletle olan ilişkilerini belirleyen ve mükelleflerin vergiye yönelik tutum ve davranışları üzerinde etkili olan ayıplanma, saygınlığını yitirme, utanma, vicdani rahatsızlık gibi ahlak duygusunu ifade eden içsel yaptırımlar üzerinde son zamanlarda önemle durulmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin vergi ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmeleri konusunda içsel bir motivasyon olarak değerlendirilen vergi ahlakı kavramı da ekonomistlerin, sosyologların, psikolog ve diğer disiplinlerden akademisyenlerin üzerinde araştırma yaptıkları en önemli içsel yaptırımlardan birisidir.

Bu önem doğrultusunda, çalışmamız üç kısımda ele alınmıştır. Birinci kısımda vergi ahlakı kavramına yer verilmiştir. İkinci kısımda üniversite öğrencilerinin vergi ahlak düzeylerini etkileyen faktörlerin tespitine yönelik Sakarya Üniversitesi'nde kolayda örnekleme yöntemine göre seçilmiş 1351 üniversite öğrencisine uygulamış olduğumuz anket çalışmasından elde edilen verilerin istatistiksel analizlerine ve analizlerin yorumlanmasına yer verilmiştir. Üçüncü kısımda ise çalışmanın sonuçları özetlenmiş ve elde edilen bulgular doğrultusunda öneriler sunulmuştur.

2. VERGİ AHLAKI KAVRAMI

Vergi ahlakı ile ilgili ilk önemli çalışmalar 1960'lı yıllarda Günter Schmolders önderliğindeki Alman bilim adamları tarafından kurulan Köln Vergi Psikolojisi Okulu (Colonge School of Tax Psychology) tarafından başlatılmıştır (Torgler, 2003a: 6). Daha sonraları mükelleflerin devletle olan ilişkilerini belirleyen ve mükelleflerin vergiye yönelik tutumlarını etkileyen önemli faktörlerden biri olarak değerlendirilen vergi ahlakı konusunda yapılan araştırmalar artmıştır.

Yapılan araştırmalarda son yıllarda üzerinde önemle durulan sorulardan birisi kişilerin niçin vergi ödedikleri sorusudur. Bu sorunun sorulma nedeni, vergilerin sadece yasal zora dayalı olarak ödendiği düşüncesinin mükelleflerin tutum ve davranışlarını açıklamakta tam olarak yeterli olmadığı iddiasıdır. Zira vergi denetimleri ve cezaların bu zorlamayı sağlayacak yeterlilikte olmadığı durumlarda dahi birçok insan düzenli olarak vergilerini ödemektedir. Ekonomik faktörler haricinde insanların vergi ödemelerini sağlayan başkaca faktörlerin de olduğu artık genel kabul görmüş bir yaklaşımdır. Yakalanma riski olmamasına rağmen insanların gönüllü bir şekilde vergilerini ödemelerini yani vergiye gönüllü uyumlarını açıklayan en önemli husus vergiye karşı “içsel motivasyon” olarak ifade edilen “vergi ahlakı”dır (Tosuner ve Demir, 2008: 357).

Vergi ahlakı (tax moral/tax ethics) birçok araştırmacı tarafından vergi ödeme konusundaki içsel bir motivasyon olarak tanımlanmaktadır (Torgler, 2003a: 6; Aktan, 2006: 126). Buradaki içsel motivasyon (intrinsic motivation) dışsal bir baskı ya da zorlama olmaksızın gönüllü vergi ödemeyi ifade etmektedir. Buna göre, bireylerin vergiyi ya gönüllü olarak ödeyecekleri ya da yakalanma ve cezalandırılma riskini göze alarak ödeyecekleri varsayılmaktadır (Aktan, 2006: 126).

3. ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ AHLAK SEVİYELERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER: ANKET ÇALIŞMASI

Üniversite öğrencilerinin vergiye bakış açıları ve öğrencilerin vergi ahlaklarını etkileyen faktörlerin neler olduğu hakkında bilgi edinilecek en iyi yöntemlerden birisi anket yöntemidir (Altunışık vd., 2007: 68). Bu nedenle çalışmamız, potansiyel vergi mükellefi olan üniversite öğrencilerinin cinsiyet, eğitim düzeyi gibi demografik özelliklerinin yanı sıra vergi yükü, devlete bağlılık, dini inanç, vatandaşlık bilinci, cezalar ve denetim olasılığı ve diğer mükellefler gibi sosyal ve ekonomik faktörlerin vergi ahlakı üzerinde etkisi olup olmadığını araştırmaktadır. Ayrıca bu faktörlerin vergi ahlakı üzerinde ne derece etkili olduğunu ölçmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

3.1. Öğrencilerin Vergi Ahlak Skoru

Vergi ahlakını ölçmek ve ankete katılan üniversite öğrencilerinin vergi ahlak skorunu oluşturabilmek için kullanılan ve 1351 üniversite öğrencisinin yanıtladığı 9 ifadenin güvenilirliği öncelikle Cronbach Alpha Katsayısı yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Cronbach Alpha Katsayısı yöntemi; likert türü toplamalı ölçeklerde soruların birbirleriyle tutarlı olup olmadığını ölçmektedir. Alfa katsayısı 0 ile 1 arasında değer almaktadır ve 1'e yaklaştıkça ölçeğin tutarlılığı artmaktadır. Literatürde bir çok çalışmada alfa katsayısı 0.7'nin üstündeyse ölçekteki soruların birbirleriyle tutarlı olduğu kabul edilmektedir (Bayraklı vd., 2004: 159).

SPSS paket programı kullanarak yaptığımız güvenilirlik analizinde vergi ahlakını ölçmek amacıyla kullandığımız 9 ifadenin güvenilirliği ve tek boyutluluğu Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Güvenirlik Analizi: Cronbach Alfa Katsayısı

	Soru-Bütün Korelasyonları	Soru Silindiğinde Alfa Katsayısı
Vergi kaçırmanın birini ayıplarım.	0,534	0,802
Fırsatını bulursam vergi kaçırırım.	0,615	0,791
Vergi kaçırdığım duyulursa çok utanırım.	0,496	0,807
Vergi kaçırmak yaygınsa vergi ödememek ahlaksızlık değildir.	0,343	0,829
Vergi kaçırmak hırsızlık gibidir.	0,6	0,794
Vergi kaçırmanın ahlaki açıdan yanlış olduğunu düşünüyorum.	0,667	0,788
Mükellefin küçük miktarda vergi kaçırması normaldir.	0,584	0,796
Vergi ödemek her vatandaşın ahlaki bir görevidir.	0,51	0,806
Gelecekte vergi kaçırmayı düşünmüyorum.	0,445	0,813
Güvenirlik Alfa Katsayısı= 0,821		

Tablo 1’de görüldüğü gibi alfa katsayısı 0.82 olduğu için ölçek güvenilirdir ve tüm soruların soru-bütün katsayısı 0.3’ ten büyük olduğu için hiçbir sorunun anketten çıkarılmasına gerek yoktur.

Yukarıdaki Tablo 1’de yer alan Cronbach Alpha Katsayısı yöntemi kullanılarak güvenilirliği test edilmiş 9 ifadeden oluşan endeks ile ankete katılan üniversite öğrencilerinin vergi ahlak skoru 4,0689 olarak bulunmuştur. Bu skor Likert ölçeğine göre oluşturulmuş sorulardan elde edildiği için 3 orta değer olarak kabul edilmekte ve ortalama 5’e (Tamamen Katılıyorum) yaklaştıkça vergi ahlakı yüksek, 1’e (Tamamen Katılmıyorum) yaklaştıkça vergi ahlakı düşük olarak yorumlanmaktadır. Buna göre, ankete katılan üniversite öğrencilerinin vergi ahlak skoru (4,0689) yüksektir.

Tablo 2. Ankete Katılan Üniversite Öğrencilerinin Vergi Ahlak Skoru

	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Vergi Ahlak Skoru	1,00	5,00	4,0689	,72401

Tablo 2’de yer alan vergi ahlak skoru vergi ahlakı üzerinde etkisi araştırılan faktörlerin tespitinde bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Vergi ahlak skoru ile analiz yapmadan önce Parametrik testler mi parametrik olmayan testler mi uygulanacağına karar vermek için Tablo 3’te yer alan Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır.

Tablo 3. Vergi Ahlak Skoru için Normal Dağılım Testi

	Kolmogorov-Smirnov	
	z	Anlamlılık Seviyesi
Vergi Ahlak Skoru	3,647	,000

Kolmogorov-Smirnov testi (Tablo 3) vergi ahlak skorunun normal dağılmadığını göstermektedir. Bu nedenle vergi ahlak skoru ile yapılacak analizlerde parametrik olmayan testler kullanılmıştır.

Ayrıca katılımcılara yöneltilen bazı sorular arasında ilişki olup olmadığını değerlendirmek için iki veya daha fazla değişkene ait cevapların frekans ve yüzde dağılımlarının aynı tablo üzerinde gösterilmesi işlemi olan Çapraz Tablolama yöntemi kullanılmıştır (Altunışık vd., 2007:68). Bu analizlerde bağımlı değişken olarak “Gelecekte vergi kaçırmayı düşünmüyorum” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadeye verilen cevaplar aşağıdaki Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4. Gelecekte Vergi Kaçırmayı Düşünmüyorum.

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Tamamen Katılıyorum	674	50,0	50,0
Katılıyorum	355	26,3	76,3
Kararsızım	140	10,4	86,7
Katılmıyorum	65	4,8	91,5
Tamamen Katılmıyorum	114	8,5	100,0
Toplam	1348	100,0	
Cevapsız	3		
Toplam	1351		

3.2. Öğrencilerin Vergi Ahlakını Etkileyen Faktörler

Üniversite öğrencilerinin vergi hakkındaki düşüncelerini, vergiye bakış açılarını ve vergi ahlak düzeylerini etkileyen faktörleri tespit etmek amacıyla yaptığımız anket çalışmasında ankete katılanlara yönelttiğimiz sorular demografik, ekonomik ve sosyo-kültürel olarak üç başlık altında incelenmiştir.

3.2.1. Demografik faktörler ile vergi ahlakı ilişkisi

Ankete katılan üniversite öğrencilerinin vergi ahlakları üzerinde etkisi araştırılan demografik faktörler eğitim ve cinsiyet faktörleridir.

3.2.1.1. Eğitim düzeyinin vergi ahlakına etkisi

Ankete katılan öğrencilerin üniversitede aldıkları eğitim ile vergi ahlakları arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla öğrencilere üniversitede aldıkları eğitimin vergi ödeme isteklerini artırdığını düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Tablo 5'te görüldüğü gibi öğrencilerin %7,5 (101) bu ifadeye tamamen katıldığını, %21'i (283) katıldığını, %19,6'sı (265) kararsız olduğunu, %32,8'i (442) katılmadığını, %19,1'i (258) ise tamamen katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 5. Üniversitede Aldığım Eğitimin Vergi Ödeme İsteğimi Arttırdığını Düşünüyorum

	Sayı	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Tamamen Katılıyorum	101	7,5	7,5
Katılıyorum	283	21,0	28,5
Kararsızım	265	19,6	48,1
Katılmıyorum	442	32,8	80,9
Tamamen Katılmıyorum	258	19,1	100,0
Toplam	1349	100,0	
Cevapsız	2		
Toplam	1351		

Yukarıdaki Tablo 5'te görüldüğü üzere ankete katılan üniversite öğrencilerinin %51,9'u (700) üniversite aldığı eğitimin vergi ödeme isteğini arttırmadığını düşünmektedir.

Fakülteler eğitimin vergi ahlakı üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkisini ölçmemize yardımcı olacak bir bağımsız değişkendir. Bu amaçla anketimiz 5 farklı fakültede uygulanmıştır. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde okuyan öğrencilerin vergi ve ekonomi ile ilgili dersleri yoğun olarak gördükleri dikkate alındığında bu fakülte ile diğer 4 fakülte arasında karşılaştırma yapılması vergi ve ekonomi eğitimlerinin vergi ahlakına etkisi hakkında bilgi sunabilecektir. Bu nedenle üniversitede alınan eğitimin etkili olup olmadığı ölçmek için Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır.

Tablo 6'da yer alan rakamlara göre, fakülteler arasında vergi ahlakı bakımından yüzde bir seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kruskal-Wallis testi incelendiğinde, vergi ahlak ortalamasının en yüksek olduğu fakülte İlahiyat Fakültesi (888,71)'dir. Bu ortalamayı sırasıyla Fen-Edebiyat Fakültesi (728,21), Eğitim Fakültesi (715,17), İİBF (614,98) ve en düşük vergi ahlak ortalaması ile Mühendislik Fakültesi (553,25) takip etmektedir.

Tablo 6. Fakültelere Göre Vergi Ahlakı için Kruskal-Wallis Test Sonuçları

Sıralama			
Sınıflar		N	Sıralamaların Ortalaması
Vergi Ahlak Skoru	İİBF	383	614,98
	Mühendislik Fakültesi	313	553,25
	Fen-Edebiyat Fakültesi	216	728,21
	İlahiyat Fakültesi	192	888,71
	Eğitim Fakültesi	247	715,17
	Total	1351	
Test İstatistikleri			
		Vergi Ahlakı	
Chi-Square	104,100		
Df	4		
Geçerlilik aralığı	,000		

Eğitimin vergi ahlakı üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla yapmış olduğumuz testler genel olarak değerlendirildiğinde, üniversite hayatı boyunca öğrencilerin almış oldukları eğitimin öğrencilerin vergi ahlaklarını artırıcı yönde olmadığı görülmektedir. Ayrıca İ.İ.B.F. öğrencilerinin vergi konusunda daha fazla eğitim aldığı düşünüldüğünde ve bu fakültenin vergi ahlak ortalaması ile diğer fakültelerin vergi

ahlak ortalaması karşılaştırıldığında bu fakültenin vergi ahlakının en düşük ortalamadan biraz daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre, üniversitede alınan vergi eğitiminin vergi ahlakı üzerinde negatif bir etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. İ.İ.B.F.'nin vergi ahlakının ikinci en düşük fakülte olmasının (Tablo 6) nedeni, öğrencilerin vergi mevzuatındaki adaletsizliklerin, uygulamadaki eşitsizliklerin, vergi sisteminden kaynaklanan karmaşıklığın üniversitede aldıkları vergi eğitimi ile farkına varmalarını sonucunda vergiye karşı oluşturdukları dirençten kaynaklanıyor olabilir.

3.2.1.2. Cinsiyetin Vergi Ahlakına Etkisi

Çalışmamızda vergi kaçırma bağımlı değişkeni ile cinsiyet faktörünü arasındaki ilişki incelediğinde, kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında yüzde bir seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Tablo 7'de de görüldüğü üzere, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre vergi kaçırmaya daha olumsuz baktıkları görülmektedir.

Tablo 7. Cinsiyet-Vergi Ahlakı İlişkisi

Gelecekte vergi kaçırmayı düşünmüyorum.								
C İ N S İ Y E T		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Toplam	
	Kız		422	227	61	29	59	798
			52,90%	28,40%	7,60%	3,60%	7,40%	100,00%
	Erkek		252	128	79	36	55	550
			45,80%	23,30%	14,40%	6,50%	10,00%	100,00%
	Toplam		674	355	140	65	114	1348
			50,00%	26,30%	10,40%	4,80%	8,50%	100,00%
	Pearson Ki-Kare Testi: 0,000							

Cinsiyet ile vergi ahlakı arasındaki ilişki ise Tablo 8'te yer alan Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiştir. Testin sonuçlarına göre kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında vergi ahlakı bakımından yüzde bir seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Tablo 8'den de anlaşıldığı üzere kız öğrencilerin ortalama vergi ahlakı skoru (723,38) erkek öğrencilerin vergi ahlakı skorundan (607,43) yüksektir. Tablo 7'deki ve Tablo 8'deki testlerin sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, kız öğrencilerin vergi kaçırma eğiliminin erkek öğrencilerden daha düşük olduğu ve vergi ahlaklarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Cinsiyete göre Vergi Ahlakı için Mann-Whitney U Test Sonuçları

Sıralama				
Cinsiyet		N	Sıralamaların Ortalaması	Sıralamaların Toplamı
Vergi Ahlak Skoru	Kız	799	723,38	577977,00
	Erkek	552	607,43	335299,00
	Toplam	1351		
Test İstatistikleri				
		Vergi Ahlakı		
Mann-Whitney U		182671,000		
Wilcoxon W		335299,000		
Z		-5,378		
İki yönlü geçerlilik aralığı		,000		

3.2.2. Ekonomik faktörler ile vergi ahlakı ilişkisi

Ankete katılan üniversite öğrencilerinin vergi ahlakları üzerinde etkisi araştırılan ekonomik faktörler sırasıyla vergi yükü, kamu harcamaları, vergilemede adalet algısı, cezalar ve denetim olasılığı ve diğer mükellef algılamalarıdır. Bu faktörlerin Sakarya Üniversitesi'ndeki öğrencilerin vergi ahlak düzeyleri üzerindeki etkisini tespit etmek amacıyla öğrencilere yönelttiğimiz ifadelere verilen cevaplar Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9. Ekonomik Faktörlere İlişkin İfadeler

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Toplam
Ülkemizde vergi yükü çok yüksektir	34,2%	40%	14,3%	8,5%	3%	100%
Ülkemizde kamu harcamalarında savurganlık yapılmaktadır	30,9%	35,7%	19,4%	9,8%	4,2%	100%

Tablo 9. (Devam) Ekonomik Faktörlere İlişkin İfadeler

	Tamamen Katılıyor	Katılıyor	Kararsız	Katılmıyor	Tamamen Katılmıyor	Toplam
Vergi sistemimizin adil olduğunu düşünüyorum	3,6%	13,1%	30,1%	28,6%	24,6%	100%
Vergi sistemi adaletsizse vergi kaçıranlara hak verilebilir	8,8%	22,7%	18,0%	30,7%	19,8%	100%
Ülkemizde vergi denetimleri çok yetersiz	27,3%	43,6%	19,8%	7,0%	2,3%	100%
Ülkemizde vergi cezaları çok yetersiz	24,2%	37,4%	23,5%	10,6%	4,2%	100%
Vergi kaçıranlar, diğer insanları da vergi kaçırmaya teşvik etmektedir.	18,5%	45,8%	15,9%	15,1%	4,8%	100%
Yakın çevreme baktığımda vergi kaçıran sayısının yüksek olduğunu görüyorum.	11,3%	25,7%	23,7%	27,6%	11,7%	100%

3.2.2.1. Vergi yükünün vergi ahlakına etkisi

Tablo 9'da ankete katılan üniversite öğrencilerinin algıladıkları vergi yükü görülmektedir. Katılımcıların %34,2'si (460) ülkemizdeki vergi yükünün yüksek olduğuna tamamen katıldıklarını, %40'ı (538) katıldığını, %14,3'ü (192) kararsız olduğunu, %8,5'i (114) katılmadığı, %3'ü (41) ise tamamen katılmadığını belirtmiştir. Tablo 14'te de görüldüğü üzere ankete katılan üniversite öğrencilerinin büyük bir çoğunluğu (%74,2) ülkemizdeki vergi yükünün ağır olduğunu düşünmektedir. Anketin sonunda yer alan eklemek istediklerinizi belirtiniz kısmına öğrenciler çoğunlukla KDV, ÖTV ve özellikle de akaryakıt üzerinden alınan vergilerin çok ağır olduğunu yazmışlardır. Bundan da anlaşıldığı üzere geleceğin potansiyel vergi mükellefi öğrenciler vergi yükünü ağır bulmaktadır.

Tablo 10. Vergi Yükü-Vergi Ahlakı İlişkisi

Gelecekte vergi kaçırmayı düşünmüyorum.							
V E R G İ Y Ü K Ü		Tamamen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	Toplam
	Tamamen Katılıyorum	49	26	63	93	227	458
		10,7%	5,7%	13,8%	20,3%	49,6%	100%
	Katılıyorum	45	29	49	176	238	537
		8,4%	5,4%	9,1%	32,8%	44,3%	100%
	Kararsızım	8	6	13	52	113	192
		4,2%	3,1%	6,8%	27,1%	58,9%	100%
	Katılmıyorum	5	4	9	25	71	114
		4,4%	3,5%	7,9%	21,9%	62,3%	100%
	Tamamen Katılmıyorum	6	0	5	7	23	41
	14,6%	,0%	12,2%	17,1%	56,1%	100%	
Toplam	113	65	139	353	672	1342	
	8,4%	4,8%	10,4%	26,3%	50,1%	100%	

Spearman Korelasyon Katsayısı:0,095 (std.Hata:0,027); p=0,001

Bu iki değişken arasında uygulanan Spearman sıra korelasyonu da teorik beklentiyle uyumlu sonuçlar göstermektedir (Tablo 10). Algılanan vergi yükü ile gelecekte vergi kaçırma düşüncesi arasında zayıf ama yüzde bir seviyede istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır.

3.2.2.2. Kamu harcamalarının algılanma düzeyinin vergi ahlakına etkisi

Ödedikleri vergileri kamu harcamalarının karşılığı olarak algılayan mükellefler yapılan kamu harcamalarına duyarlılık göstermektedirler. Bu nedenle mükelleflerin kamu hizmetlerinden yeterince faydalanamadıkları ve vergilerin savurganca harcandığı şeklindeki algılamaları bireylerin vergi ahlakını olumsuz yönde etkilemektedir. Ülkemizde yapılan araştırmaların çoğunda da bireylerin vergileri kamu hizmetlerinin karşılığı olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmaktadır (Muter vd., 1993:13; Çoban, 2004:124; Çiçek, 2006:104; Demir, 2008:170-171).

Tablo 9'da üniversite öğrencilerine yöneltilen "Ülkemizde kamu harcamalarında savurganlık yapılmaktadır." ifadesine öğrencilerin verdikleri cevaplar yer almaktadır. Katılımcıların %30,9'u (416) ülkemizde kamu harcamalarında savurganlık yapıldığına tamamen katıldığını, %35,7'si (481) katıldığını, %19,4'ü (261) kararsız olduğunu, %9,8'i (132) katılmadığını ve %4,2'si (57) ise bu fikre

tamamen katılmadığını belirtmiştir. Buna göre, ankete katılan üniversite öğrencilerinin yarısından çoğu (%66,6) kamu harcamalarında savurganlık yapıldığına inandığı görülmektedir.

Kamu harcamalarındaki savurganlık algılaması ile vergi kaçakçılığı arasındaki ilişkinin araştırıldığı aşağıdaki Tablo 11’de ise kamu harcamaları ile vergi kaçırma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir.

Tablo 11. Kamu Harcamaları-Vergi Ahlakı İlişkisi

Gelecekte vergi kaçırma düşünmüyorum.							
K A M U H A R C A M A L A R I		Tamamen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	Toplam
		Tamamen Katılmıyorum	44	23	44	91	212
	Katılıyorum	10,6%	5,6%	10,6%	22,0%	51,2%	100%
	Katılmıyorum	31	22	49	156	223	481
	Katılıyorum	6,4%	4,6%	10,2%	32,4%	46,4%	100%
	Kararsızım	24	12	28	57	139	260
	Katılıyorum	9,2%	4,6%	10,8%	21,9%	53,5%	100%
	Katılmıyorum	6	7	12	40	67	132
	Katılıyorum	4,5%	5,3%	9,1%	30,3%	50,8%	100%
	Tamamen Katılmıyorum	8	1	6	11	31	57
	Katılıyorum	14,0%	1,8%	10,5%	19,3%	54,4%	100%
	Toplam	113	65	139	355	672	1344
		8,4%	4,8%	10,3%	26,4%	50,0%	100%
Spearman Korelasyon Katsayısı:0,025 (std.Hata:0,028); p=0,351							

3.2.2.3. Adaletsizlik algılamalarının vergi ahlakına etkisi

Tablo 9’da ankete katılan öğrencilerin “Vergi sistemimizin adil olduğunu düşünüyorum.” ifadesine verdikleri cevaplar yer almaktadır. Buna göre katılımcıların %3,6’sı (48) bu ifadeye tamamen katıldığını, % 13,1’i (177) katıldığını, %30,1’i (407) kararsız olduğunu, %28,6’sı (386) katılmadığını ve %24,6’sı (332) ise tamamen katılmadığını belirtmiştir. Buna göre, ankete katılan üniversite öğrencilerin %53,2’sinin (718) vergi sistemini adaletsiz olarak algıladığı görülmektedir.

Ayrıca ankete katılan öğrencilere “Vergi sistemi adaletsizse vergi kaçıranlara hak verilebilir.” ifadesi yöneltmiştir. Öğrencilerin yarısından fazlası (%53,2) vergi sisteminin adil olduğunu düşünmemesine rağmen Tablo 9’da görüldüğü üzere yine yarından fazlası (%50,5) vergi kaçıranlara hak verilemeyeceğini düşünmektedir.

Vergi sisteminde algılanan adalet ile vergi ahlakı arasındaki ilişki Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiştir. Tablo 12’de yer alan test sonuçlarına göre, vergi sistemi adaletsiz olsa bile vergi kaçıranlar haklı görünemez diyen katılımcıların en yüksek vergi ahlak ortalamasına (942,16) sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 12. Adalet Algılamasına göre Vergi Ahlakı için Kruskal-Wallis Test Sonuçları

Sıralama			
Vergi sistemi adaletsizse vergi kaçıranlara hak verilebilir.		N	Sıralamaların Ortalaması
Vergi Ahlak Skoru	Tamamen Katılıyorum	118	470,51
	Katılıyorum	305	516,28
	Kararsızım	242	601,43
	Katılmıyorum	413	713,54
	Tamamen Katılmıyorum	266	942,16
	Total	1344	

Tablo 12. (Devam) Adalet Algılamasına göre Vergi Ahlakı için Kruskal-Wallis Test Sonuçları

Test İstatistikleri	
	Vergi Ahlakı
Chi-Square	223,185
Df	4

3.2.2.4. Cezaların ve denetim olasılığının vergi ahlakına etkisi

Çalışmamızda üniversite öğrencilerinin ülkemizdeki vergi denetimlerinin etkinliği yönündeki algılamalarını ölçmek amacıyla katılımcılara “Ülkemizde vergi denetimleri çok yetersiz.” ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Tablo 9’da öğrencilerin bu ifadeye verdikleri cevaplar yer almaktadır. Buna göre, katılımcıların %27,3’ü (368) ifadeye tamamen katıldığını, %43,6’sı (587) katıldığını, %19,8’i (266) kararsız olduğunu, %7’si (94) katılmadığını, %2,3’ü (31) ise tamamen

katılmadığını belirtmiştir. Tablo 12’den de anlaşıldığı üzere ankete katılan üniversite öğrencilerinin büyük bir çoğunluğunun (%70,9) ülkemizdeki vergi denetimlerini yetersiz bulduğu görülmektedir.

Tablo 13’de ise vergi denetimleri ile vergi kaçakçılığı arasındaki ilişkinin incelendiği Spearman sıralı korelasyon test sonuçları yer almaktadır. Test sonuçları teorik olarak beklendiği gibi ters yönlü ve yüzde on seviyede istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre testi, bireylerin vergi denetimlerini yetersiz olarak algılama düzeyleri arttıkça vergi ahlakları azalmakta ya da vergi denetimlerinin yetersiz olduğu algılamaları azaldıkça vergi ahlakları artmakta şeklinde yorumlayabiliriz.

Tablo 13. Vergi Denetimi-Vergi Ahlakı İlişkisi

Gelecekte vergi kaçırmayı düşünmüyorum.							
V E R G İ D E N E T İ M İ		Tamamen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	Toplam
	Tamamen Katılıyorum		43	19	32	64	209
		11,7%	5,2%	8,7%	17,4%	56,9%	100%
Katılıyorum		34	24	63	186	279	586
		5,8%	4,1%	10,8%	31,7%	47,6%	100%
Kararsızım		23	17	26	72	128	266
		8,6%	6,4%	9,8%	27,1%	48,1%	100%
Katılmıyorum		12	4	13	23	41	93
		12,9%	4,3%	14,0%	24,7%	44,1%	100%
Tamamen Katılmıyorum		2	1	6	7	15	31
		6,5%	3,2%	19,4%	22,6%	48,4%	100%
Toplam		114	65	140	352	672	1343
		8,5%	4,8%	10,4%	26,2%	50,0%	100%
Spearman Korelasyon Katsayısı:-0,053 (std.Hata:0,028); p=0,051							

Ankete katılan üniversite öğrencilerinin “Ülkemizde vergi cezaları çok yetersiz.” ifadesine verdikleri cevaplar ise yine Tablo 9’da yer almaktadır. Tablo 9’a göre, katılımcıların %24,2’si (326) ülkemizdeki vergi denetimlerinin çok yetersiz olduğu ifadesine tamamen katıldığını, %37,4’ü (503) katıldığını, %23,5’i (316) kararsız olduğunu, %10,6’sı (143) katılmadığını ve % 4,2’si (57) ise tamamen katılmadığını belirtmiştir. Buna göre üniversite öğrencilerinin %61,6’i ülkemizdeki cezaların yetersiz olduğunu düşünürken, sadece %14,8’i ülkemizdeki cezaların yeterli olduğunu düşünmektedir.

Tablo 14. Vergi Cezaları-Vergi Ahlakı İlişkisi

Gelecekte vergi kaçırmayı düşünmüyorum.							
		Tamamen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	Toplam
V	Tamamen Katılıyorum	34	13	26	58	193	324
		10,5%	4,0%	8,0%	17,9%	59,6%	100%
E	Katılıyorum	34	21	54	165	229	503
		6,8%	4,2%	10,7%	32,8%	45,5%	100%
R	Kararsızım	22	18	24	89	163	316
		7,0%	5,7%	7,6%	28,2%	51,6%	100%
G	Katılmıyorum	15	7	27	36	58	143
		10,5%	4,9%	18,9%	25,2%	40,6%	100%
İ	Tamamen Katılmıyorum	8	4	9	6	29	56
		14,3%	7,1%	16,1%	10,7%	51,8%	100%
C	Toplam	113	63	140	354	672	1342
		8,4%	4,7%	10,4%	26,4%	50,1%	100%

Spearman Korelasyon Katsayısı: -0,073 (std.Hata:0,028); p=0,007

Ankete katılan üniversite öğrencilerinin yarısından çoğunun (%61,6) vergi cezalarını yetersiz olarak algılamalarının vergi ahlakları üzerindeki etkisini ölçtüğümüz Spearman Sıralı Korelasyon testinin sonuçlarının yer aldığı Tablo 14'e göre ise algılanan vergi cezaları ile vergi ahlakı arasında teorik beklentiye uygun olarak ters yönlü ve yüzde bir seviyede istatistiksel olarak oldukça anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Aşağıdaki çapraz tablodan da anlaşıldığı üzere vergi cezalarının yetersiz olduğunu düşünen büyük bir çoğunluğun (%59,6) vergi ahlakı yüksek grupta oldukları ve bu grubun vergi cezaları konusunda hassas oldukları görülmektedir.

3.2.2.5. Diğer mükellef algılamalarının vergi ahlakına etkisi

Çalışmamızda vergi kaçırın mükelleflerin öğrenciler üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla yönelttiğimiz "Vergi kaçırınlar, diğer insanları da vergi kaçırmaya teşvik etmektedir." ifadesine aldığımız cevaplar Tablo 9'da yer almaktadır. Tablo 9'a göre ankete katılan öğrencilerin %64,25' vergi kaçırınların diğer insanları da vergi kaçırmaya teşvik ettiği fikrine katıldıklarını, sadece 19,9'u bu fikre katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 15. Diğer Mükellefler-Vergi Ahlakı İlişkisi

Gelecekte vergi kaçırmayı düşünmüyorum.							
		Tamamen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	Toplam
Y	Tamamen Katılıyorum	17	10	27	22	75	151
		11,3%	6,6%	17,9%	14,6%	49,7%	100%
K	Katılıyorum	28	23	43	111	141	346
		8,1%	6,6%	12,4%	32,1%	40,8%	100%
Ç	Kararsızım	26	12	30	72	178	318
		8,2%	3,8%	9,4%	22,6%	56,0%	100%
E	Katılmıyorum	23	15	32	122	178	370
		6,2%	4,1%	8,6%	33,0%	48,1%	100%
R	Tamamen Katılmıyorum	20	5	8	27	98	158
		12,7%	3,2%	5,1%	17,1%	62,0%	100%
E	Toplam	114	65	140	354	670	1343
		8,5%	4,8%	10,4%	26,4%	49,9%	100%

Spearman Korelasyon Katsayısı:0,093 (std.Hata:0,028), p=0,001

Ankete katılanların %64,24 gibi büyük bir çoğunluğun vergi kaçırانların diğer insanları da vergi kaçırmaya teşvik ettiğini düşündükleri dikkate alındığında vergi ahlakı ile yakın çevre arasındaki ilişkiyi değerlendirebilmek için katılımcıların “Yakın çevreme baktığımda vergi kaçırان sayısının yüksek olduğunu görüyorum.” sorusuna da verdikleri cevaplar incelenmiştir. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplar Tablo 9’da yer almaktadır. Yakın çevresinde vergi kaçırانların yüksek olduğu ifadesine katılanlar (498) ile katılmayanların (529) yakın sayıda oldukları görülmektedir.

Diğer mükellefler ile vergi kaçakçılığı arasındaki ilişkinin incelendiği Tablo 15’te ise diğer mükellefler ile vergi kaçakçılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir.

Yakın çevresinde vergi kaçırانların olduğunu düşünen mükelleflerin vergi ahlak düzeylerini tespit etmek amacıyla yaptığımız Kruskal-Wallis test sonuçları yakın çevre ile vergi kaçakçılığı arasındaki ilişki ile paralellik göstermektedir. Tablo 16’ya göre, yakın çevre ile vergi ahlakı arasında yüzde bir seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kruskal-Wallis testti incelendiğinde, yakın çevresine baktığında vergi kaçırانların sayısının yüksek olduğuna katılmayanların en yüksek vergi ahlak ortalamasına sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 16. Diğer Mükellef Algılamalarına göre Vergi Ahlakı için Kruskal-Wallis Test Sonuçları

Sıralama			
Yakın çevreme baktığımda vergi kaçırın sayısının yüksek olduğunu görüyorum.	N	Sıralamaların Ortalaması	
Vergi Ahlak Skoru	Tamamen Katılıyorum	152	612,40
	Katılıyorum	346	595,72
	Kararsızım	319	712,11
	Katılmıyorum	371	680,60
	Tamamen Katılmıyorum	158	807,98
	Toplam	1346	
Test İstatistikleri			
		Vergi Ahlakı	
Chi-Square		39,913	
Df		4	
Geçerlilik aralığı		,000	

3.2.3. Sosyo-kültürel faktörler ile vergi ahlakı ilişkisi

Vergi ahlakı üzerindeki etkisi araştırılan sosyo-kültürel faktörler; devlete bağlılık düzeyi, vatandaşlık bilinci duygusu, iktidar partiyi kabul düzeyi ve dini inanç faktörleridir.

3.2.3.1. Devlete bağlılık ve vatandaşlık bilinci duygusunun vergi ahlakına etkisi

Devlete ve devletin kurumlarına duyulan güven ve bağlılık düzeyindeki artışın vergi ahlakını olumlu yönde etkilediği ve bu etkinin mükelleflerin vergi ödeme isteğini arttırdığı yapılan çalışmalarda görülmektedir (Torgler, 2003b:27).

Çalışmamızda ankete katılan üniversite öğrencilerinin devlete olan güvenlerini ölçmek amacıyla "Devletime güveniyorum." ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların %18,7'si (253) devletime güveniyorum ifadesine tamamen katıldığını, %28'i (378) katıldığı, %26,7'si (360) kararsız olduğunu, %13,6'sı (183) katılmadığını, %13'ü (176) ise ifadeye tamamen katılmadığını belirtmiştir. Tablo 17'de görüldüğü üzere ankete katılan üniversite öğrencilerinin yarısına yakını (%46,7) devletine güvenirken, %26,62'si güvenmemektedir.

Tablo 17. Sosyo- Kültürel Faktörlere İlişkin İfadeler

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Toplam
Devletime güveniyorum	18,7%	28,0%	26,7%	13,6%	13,0%	100%
Topluma karşı sorumluluğu olan biri vergisini tam olarak ödemelidir	54,9%	36,6%	3,8%	2,5%	2,2%	100%
İktidar partiyi destekliyorsam, vergimi daha gönüllü öderim	11,9%	21,6%	11,7%	29,8%	24,9%	100%

Tablo 17. (Devam) Sosyo- Kültürel Faktörlere İlişkin İfadeler

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Toplam
Dini inancıma göre vergi kaçırmak günahtır	55%	29,6%	5,5%	4%	5,9%	100%

Tablo 18’de ise devlete güven ve vergi kaçırma arasındaki ilişki Spearman sıra korelasyonu testi ile değerlendirilmiştir. Buna göre devlete güven düzeyi ile vergi kaçakçılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu bulunmuştur.

Devlete duyulan güven düzeyi ile vergi ahlaki arasındaki ilişki ise Tablo 19’da yer alan Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiştir. Kruskal-Wallis testine göre, devlete duyulan güven düzeyi ile vergi ahlaki arasında yüzde bir seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır. Tablo incelendiğinde ise devletime güveniyorum ifadesine katılanların en yüksek vergi ahlakına sahip kişiler oldukları görülmektedir.

Tablo 18. Devlete Güven-Vergi Ahlakı İlişkisi

Gelecekte vergi kaçırmayı düşünmüyorum.							
D E V L E T E G Ü V E N		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Toplam
	Tamamen Katılıyorum	173	36	17	7	20	253
		68,4%	14,2%	6,7%	2,8%	7,9%	100%
	Katılıyorum	194	111	26	14	32	377
		51,5%	29,4%	6,9%	3,7%	8,5%	100%
	Kararsızım	170	105	47	11	27	360
		47,2%	29,2%	13,1%	3,1%	7,5%	100%
	Katılmıyorum	67	62	19	23	12	183
		36,6%	33,9%	10,4%	12,6%	6,6%	100%
	Tamamen Katılmıyorum	70	40	31	10	23	174
	40,2%	23,0%	17,8%	5,7%	13,2%	100%	
Toplam	674	354	140	65	114	1347	
	50,0%	26,3%	10,4%	4,8%	8,5%	100%	

Spearman Korelasyon Katsayısı:0,185 (std.Hata:0,027), p=0,000

Tablo 19. Devlete Güven Düzeyine göre Vergi Ahlakı için Kruskal-Wallis Test Sonuçları

Sıralama			
Devletime güveniyorum.		N	Sıralamaların Ortalaması
Vergi Ahlak Skoru	Tamamen Katılıyorum	253	841,88
	Katılıyorum	378	721,05
	Kararsızım	360	650,06
	Katılmıyorum	183	564,75
	Tamamen Katılmıyorum	176	505,70
	Toplam	1350	
Test İstatistikleri			
		Vergi Ahlakı	
Chi-Square		101,232	
Df		4	
Geçerlilik aralığı		,000	

Devlete duyulan güven düzeyindeki artışın vergi ahlakı üzerindeki olumlu etkisi gibi vatandaşlık bilincindeki artışın da vergi ahlakını olumlu yönde etkilediği sonucuna literatürde yapılan çalışmalarda ulaşılmıştır (Torgler, 2004:20-21).

Çalışmamızda ankete katılan öğrencilere “Topluma karşı sorumluluğu olan biri vergisini tam olarak ödemelidir.” ifadesi yöneltilmiştir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%91,5) bu ifadeye katıldığını, %3,8’i kararsız olduğunu ve sadece %4,7’si bu ifadeye katılmadığını belirtmiştir (Tablo 17).

Tablo 20. Vatandaşlık Bilincine göre Vergi Ahlakı için Kruskal-Wallis Test Sonuçları

Sıralama			
Topluma karşı sorumluluğu olan biri vergisini tam olarak ödemelidir.		N	Sıralamaların Ortalaması
Vergi Ahlak Skoru	Tamamen Katılıyorum	739	861,78
	Katılıyorum	493	474,88
	Kararsızım	51	285,31
	Katılmıyorum	34	284,75
	Tamamen Katılmıyorum	30	422,35
	Toplam	1347	
Test İstatistikleri			
		Vergi Ahlakı	
Chi-Square		400,141	
Df		4	
Geçerlilik aralığı		,000	

Çalışmamızda vatandaşlık bilinci ile vergi ahlakı arasındaki ilişkinin incelendiği Kruskal-Wallis test sonuçlarına göre iki değişken arasında teorik beklentiye uygun olarak yüzde bir seviyede istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yukarıdaki Tablo 20 incelendiğinde, vatandaşlık bilinci yüksek olan öğrencilerin en yüksek vergi ahlak ortalamasına sahip bireyler oldukları görülmektedir.

3.2.3.2. İktidarı kabul düzeyinin vergi ahlakına etkisi

Siyasal iktidar faktörü ile vergi ahlakı arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla öğrencilere “İktidar partiyi destekliyorsam, vergimi daha gönüllü öderim.” ifadesi yöneltilmiştir. Ankete katılan öğrencilerin %11,9’u (160) ifadeye tamamen katıldığını, %21,6’sı (291) katıldığını, %11,7’si (158) kararsız

olduğunu, %29,8'i (401) katılmadığını ve %24,9'u (335) ise ifadeye tamamen katılmadığını belirtmiştir. Aşağıdaki Tablo 38'de de gösterildiği gibi ankete katılan üniversite öğrencilerinin yarıdan fazlasının (%54,7) siyasi iktidarı destekleme ile vergi ahlakı arasında ilişki kurmadıkları görülmektedir (Tablo 17).

Tablo 21'de yer alan iktidar parti ile vergi kaçırma arasındaki ilişki Tablo 17 ile paralellik göstermektedir. İktidar partiyi kabul düzeyi ile vergi kaçırma arasındaki ilişkinin incelendiği Tablo 21'e göre, iki değişken arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir.

Tablo 21. İktidar Parti-Vergi Ahlakı İlişkisi

Gelecekte vergi kaçırmayı düşünmüyorum.							
İ K T D A R P A R T İ		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Toplam
	Tamamen Katılıyorum	101	23	17	6	13	160
		63,1%	14,4%	10,6%	3,8%	8,1%	100%
	Katılıyorum	122	99	31	14	24	290
		42,1%	34,1%	10,7%	4,8%	8,3%	100%
	Kararsızım	68	45	18	9	18	158
		43,0%	28,5%	11,4%	5,7%	11,4%	100%
	Katılmıyorum	190	133	34	23	21	401
		47,4%	33,2%	8,5%	5,7%	5,2%	100%
	Tamamen Katılmıyorum	191	54	39	13	36	333
57,4%		16,2%	11,7%	3,9%	10,8%	100%	
Toplam	672	354	139	65	112	1342	
	50,1%	26,4%	10,4%	4,8%	8,3%	100%	

Spearman Korelasyon Katsayısı:-0,019 (std.Hata:0,028), p=0,486

3.2.3.3. Dinin vergi ahlakına etkisi

Çalışmamızda Tablo 17'de ankete katılanların vergi kaçırmanın dini inançlarına göre günah olup olmadığı sorusuna verdikleri cevaplar yer almaktadır. Tablo 17'deki rakamlara göre ankete katılanların büyük bir çoğunluğu (%84,6) dini inancına göre vergi kaçırmanın günah olduğunu belirtmiştir.

Tablo 22. Din Faktörü-Vergi Ahlakı İlişkisi

Gelecekte vergi kaçırmayı düşünmüyorum.							
D İ N İ İ N A N Ç L A R		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Toplam
	Tamamen Katılıyorum	492	124	37	17	70	740
		66,50%	16,80%	5,00%	2,30%	9,50%	100%
	Katılıyorum	116	175	58	31	18	398
		29,10%	44,00%	14,60%	7,80%	4,50%	100%
	Kararsızım	21	24	21	3	5	74
		28,40%	32,40%	28,40%	4,10%	6,80%	100%
	Katılmıyorum	12	15	12	8	7	54
		22,20%	27,80%	22,20%	14,80%	13,00%	100%
	Tamamen Katılmıyorum	32	16	12	6	12	78
	41,00%	20,50%	15,40%	7,70%	15,40%	100%	
Toplam	673	354	140	65	112	1344	
	50,10%	26,30%	10,40%	4,80%	8,30%	100%	

Spearman Korelasyon Katsayısı:0,309 (std.Hata:0,027),p=0,000

Tablo 23. Dini İnanca Göre Vergi Ahlakı için Kruskal-Wallis Test Sonuçları

Sıralama			
Dini inancıma göre vergi kaçırmak günahtır.		N	Sıralamaların Ortalaması
Vergi Ahlak Skoru	Tamamen Katılıyorum	741	838,34
	Katılıyorum	399	509,67
	Kararsızım	74	438,15
	Katılmıyorum	54	259,66
	Tamamen Katılmıyorum	79	466,62
	Toplam	1347	

Tablo 23. (Devam) Dini İnanca Göre Vergi Ahlakı için Kruskal-Wallis Test Sonuçları

Test İstatistikleri	
	Vergi Ahlakı
Chi-Square	315,353
Df	4
Geçerlilik aralığı	,000

Din faktörü ile vergi ahlakı arasındaki ilişkiyi incelediğimiz Tablo 23'deki Kruskal-Wallis test sonuçlarına göre din faktörü ile vergi ahlakı arasında yüzde bir seviyede istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Testte göre, dini açıdan vergi kaçırmanın günah olduğu ifadesine katılan bireylerin en yüksek vergi ahlak ortalamasına sahip bireyler oldukları görülmektedir. Tablo 22 ve 23'deki testler birlikte değerlendirildiğinde, dini inancı kuvvetli olan bireylerin vergi kaçırma olumlu bakmadıkları ve en yüksek vergi ahlakına sahip bireyler oldukları sonucuna ulaşılmaktadır.

4. SONUÇ

Günümüz tarihine kadar değişen devlet yapısı ve görevleri daha fazla toplumsal hizmeti gerektiren devletlerin sorumluluklarının büyüklüğünü de arttırmaktadır. Devletlerin artan sorumluluklarını finanse ettikleri çeşitli kamu gelirleri arasında en yüksek paya sahip olması açısından vergilere duyulan ihtiyaç da beraberinde hissedilmektedir.

Vergilerin devletler açısından önemi dikkate alındığında, vergilerin başarılı bir şekilde toplanabilmesi için devletlerin, mükelleflerin vergi ile ilgili yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmeleri noktasında takındıkları tutum ve davranışları etkileyen faktörleri doğru tespit etmesi ve bu tespitler doğrultusunda politikalar geliştirmesi ile mümkün olacaktır. Bu doğrultuda, yapılan literatür taraması ve ampirik çalışmaların değerlendirilmesi ile elde edilen sonuçlar vergi ahlakı kavramının bireylerin vergiye yönelik tutum ve davranışlarını etkileyen önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Bu nedenle geleceğin vergi mükellefi olan üniversite öğrencilerinin vergi ahlak düzeylerini etkileyen faktörlerin araştırıldığı alan çalışmasından elde ettiğimiz bulgular şu şekilde sıralanabilir:

İlk olarak çalışmanın amaçları doğrultusunda üniversitede alınan eğitimin vergi ahlakı üzerindeki etkisi ölçülmeye çalışılmıştır. Bu amaçla yaptığımız analizler sonucunda üniversite boyunca öğrencilerin aldıkları eğitimin vergi ödeme istekleri üzerinde olumlu etkisinin olmadığı görülmüştür. Analizlere göre, vergi ile ilgili dersleri daha yoğun okuyan İ.İ.B.F. öğrencileri ile diğer fakülte öğrencileri (Mühendislik Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Eğitim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi) arasında yaptığımız karşılaştırmada İ.İ.B.F. öğrencilerinin en düşük vergi ahlakına sahip ikinci fakülte oldukları görülmüştür. Yapılan analiz sonucunda vergi ahlakı üzerinde olumsuz etkisini tespit ettiğimiz diğer değişkenler ise ağır vergi yüküdür.

Analiz sonuçlarına göre, ankete katılan üniversite öğrencilerinin büyük bir çoğunluğunun ülkemizdeki vergi yükünü ağır olarak algıladığı (%74,2), kamu harcamalarında savurganlık yapıldığına inandığı (%66,6), vergi sistemini adaletsiz olarak algıladığı (%53,2), ülkemizdeki vergi denetimlerini (%70,9) ve

vergi cezalarını yetersiz bulduğu (%61,6), vergi kaçırınların diğer insanları da vergi kaçırmaya teşvik ettiği fikrine katıldığı (%64,25) görülmüştür (Tablo 9). Geleceğin potansiyel vergi mükellefleri olan öğrencilerin bu algılarını dikkate alarak vergi ahlaklarının olumsuz etkileneceğini söyleyebiliriz.

Vergi ahlakı üzerindeki etkisi araştırılan sosyo-kültürel faktörler arasında yapılan analiz sonucunda devletine güvendiğini belirten öğrenciler ile vatandaşlık bilinci yüksek olan öğrencilerin yüksek vergi ahlakına sahip öğrenciler oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca dini inançları kuvvetli olan bireylerin dini referanslara dayandırılan vergiler konusunda daha hassas oldukları fikrine yapılan analizler sonucunda da ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

AKTAN, C. C. (2006), "Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı", Editörler: AKTAN, Coşkun Can, Dilek Dileyici ve İstiklal Y. Vural, Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi, Seçkin Yayınevi, Ankara, s.125-136.

ALTUNIŞIK, R., R. COŞKUN, S. BAYRAKTAROĞLU ve YILDIRIM, E. (2007), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Sakarya Kitabevi, Adapazarı.

BAYRAKLI, H. H., SARUÇ, N. T. ve SAĞBAŞ, İ. (2004), "Vergi Kaçırmayı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Vergi Kaçaklarının Önlenmesi: Anket Çalışmasının Bulguları", 19. Maliye Sempozyumu, 10-14 Mayıs, Antalya, Belek.

ÇİÇEK, H. (2006), "Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri: İstanbul İli Anket Çalışması", İSMMMO, Yayın No:65, İstanbul.

ÇOBAN, H. (2004), Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DEMİR, İ., C. (2008), Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri Ege Bölgesi Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

MUTER, N. B., SAKINÇ, S. ve ÇELİBİ, A. K. (1993), "Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması", Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Manisa.

TORGLER, B. (2004), "Tax Morale Trust and Corruption: Empirical Evidence from Transition Countries", CREMA Working Paper, No:2004-5, Basel.

Arş. Gör. Kadriye İzgi Şahbaz / Doç. Dr. Naci Tolga Saruç

TORGLER, B. (2003a), "Tax Morale: Theory and Empirical Analysis of Tax Compliance",
Yayınlanmamış Doktora Tezi, Basel, Universitat Basel.

TORGLER, B. (2003b), "Tax Morale and Institutions", Center for Research in Economics,
Management and the Arts (CREMA), Working Paper, No:2003-09: 1-36.

TOSUNER, M. ve DEMİR, İ. C. (2008), "Ege Bölgesinin Vergi Ahlak Düzeyi, Afyonkocatepe
Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 10 (2).